

nitat

8

La Revolució Russa i l'URSS

- 1 La Rússia tsarista al començament del segle XX
- 2 La revolució de febrer del 1917
- 3 La revolució d'octubre i el naixement de l'URSS
- 4 L'URSS sota la dictadura de Stalin *En contra*

PREGUNTES PRÈVIES

- ▶ En el quadre Lenin s'adreça al Congrés dels Soviets l'octubre del 1917. Per què va ser decisiva, aquesta data?
- ▶ Quan va caure el règim tsarista? Quines característiques polítiques tenia? Quin tipus de règim el va substituir?
- ▶ Què representa el mapa? Quan es va constituir el nou estat?

La Revolució Russa d'octubre del 1917 va ser un dels esdeveniments més importants del segle XX. Va significar la desaparició de l'Imperi rus dels tsars i la creació d'un règim completament nou.

Per a alguns va representar la presa del poder pel proletariat i la instauració d'un nou estat i una nova societat socialista, que amb el temps hauria de donar pas a una forma més perfecta: el comunisme. D'altres van denunciar que la revolució només va ser la coartada per establir un règim dictatorial en què van desaparèixer totes les garanties democràtiques.

- 1 La instauració del sistema soviètic es va fer condicionada per una guerra civil, per l'hostilitat de les grans potències occidentals i per una política improvisada i precipitada que pretenia portar a terme la construcció del socialisme.
- 2

El nou estat, anomenat a partir del 1922 Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS), aviat es va convertir en una de les grans potències mundials. El primer règim «socialista» del món a la pràctica va ser una dictadura fèrria basada en el control absolut pel Partit Comunista de tots els aspectes de la realitat: la política, l'economia, la societat i la cultura.

Capitalisme, Igualtat, trotskisme, 1917, 1922, proletariats, d'ideologia, comunisme URSS i potència, que es...

La Rev. Russa del _____ va crear un nou règim: el _____. El _____ va prendre el poder, establint el _____ i acostant amb el capitalisme. Es va trobar amb l'_____ de les potències, el _____ i amb un _____.

l'espai

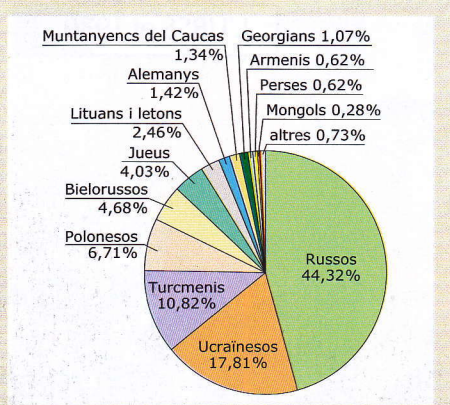
El _____, va crear l'_____ primer leninista del món.

el temps

La Rússia tsarista	Revolució del 1917	Guerra civil - etapa de Lenin	Dictadura de Stalin
<p>(1894-1917) Nicolau II, tsar de Rússia</p> <p>1898 Fundació del Partit Obrer Socialdemòcrata Rus (marxista)</p> <p>1901 Formació del Partit Socialista Revolucionari o <i>esserita</i> (socialistes agraris)</p> <p>1905 Revolució El tsar accepta una política reformista que aviat fracassa Creació del Partit Constitucional Democràtic o cadets Fundació del soviets de Sant Petersburg, presidit per Trotski</p> <p>Agost del 1914 Rússia intervé en la Primera Guerra Mundial</p>	<p>Febrer de 1917 Revolució espontània a Petrograd</p> <p>Març del 1917 Abdicació del tsar</p> <p>Març-octubre del 1917 Govern provisional</p> <p>Octubre del 1917 Revolució bolxevic</p> <p>Desembre del 1917 Creació de la policia política secreta coneguda com a Txeca</p> <p>Març del 1918 Tractat de pau de Brest-Litovsk</p> <p>Juny del 1918 Dissolució de l'Assemblea Constituent</p> <p>Juliol del 1918 Execució del tsar Nicolau II</p>	<p>1918-1921 Guerra civil</p> <p>Març del 1919 Fundació de la III Internacional o <i>Komintern</i></p> <p>1921-1928 Nova Política Econòmica (NEP)</p> <p>Desembre del 1922 Naixement de l'URSS</p> <p>1923 La Txeca va passar a anomenar-se OGPU</p> <p>Gener del 1924 Mort de Lenin</p> <p>Gener del 1924 Primera Constitució de l'URSS</p> <p>1923-1929 Lluita pel poder i triomf final de Stalin</p>	<p>1929 Expulsió de Trotski de l'URSS</p> <p>1929-1933 Primer pla quinquennal</p> <p>1929 Col·lectivització agrària i estatalització de l'economia</p> <p>1932 Gran fam</p> <p>1934-1938 Segon pla quinquennal</p> <p>1934 Creació de l'NKVD (policia secreta)</p> <p>Gener del 1936 Segona Constitució</p> <p>1936-1939 Processos de Moscou</p> <p>1939-1941 Tercer pla quinquennal</p>

okhrans, 1861. Nicolau II, i sobors, industrialització, Moscou, Baku, exèrcit, tsar, immobilitat, Rússia era un imperi governat de manera absoluta pel tsar i el seu o policia secreta. (1855-1881) va suprimir la servitud al camp, i van optar per l'estrane, la societat i la unitat a i, vivia en un estrane

1 La Rússia tsarista al començament del segle XX

DOC. 1. NACIONALITATS, ÈTNIES I MINORIES RELIGIOSES DE L'IMPERI RUS EL 1913.

► Quantes nacionalitats o minories componien l'Imperi rus?

Rússia era el 1900 un imperi immens que abastava des del mar Bàltic, per l'oest, fins a l'oceà Pacífic, per l'est. Amb més de 140 milions d'habitants, estava format per una gran diversitat de pobles ► (Doc. 1). El seu sistema polític era un dels més autoritaris d'Europa.

1.1. Immobilitat política i dificultats de modernització

L'economia i la societat russes eren de les més endarrerides d'Europa i el sistema polític descansava en el poder absolut del tsar. El règim se sostenia sobre tres pilars:

- La noblesa, que concentrava a les seves mans la propietat de la terra.
- Els alts càrrecs de l'administració i l'exèrcit, als quals es va afegir la policia secreta (okhrana), que exercia la censura i el control polític.
- L'Església ortodoxa, el cap suprem de la qual era el mateix tsar ► (Doc. 3).

Durant el regnat d'Alexandre II (1855-1881) es va intentar aplicar una sèrie de reformes en l'economia i l'administració, però sense qüestionar el poder absolut del tsar ni els privilegis de la noblesa terratinent.

Una de les mesures més destacades va ser l'abolició del règim feudal i de la servitud camperola el 1861. En teoria, els serfs van obtenir la llibertat personal, però van haver de pagar unes indemnitzacions molt elevades als antics senyors per les terres que fins aleshores havien cultivat. Els resultats de l'abolició de la servitud van ser molt limitats, ja que no va millorar la productivitat de la terra i àmplies capes de la pagesia van continuar vivint en una pobresa extrema i aclaparades pels deutes ► (Doc. 4).

Arran de l'atemptat que va patir el tsar Alexandre II, el 1881, els intents reformistes es van abandonar definitivament. Sota els regnats d'Alexandre III (1881-1894) i Nicolau II (1894-1917) es va retornar a l'immobilitat política i es va reprimir qualsevol forma d'oposició ► (Doc. 2).

Malgrat tot, en els anys finals del segle XIX va continuar la modernització econòmica amb un procés d'industrialització limitat. La industrialització russa es va limitar a certes zones (Sant Petersburg, Moscou, àrees d'Ucraïna, conca del Doneck, Baku), es va concentrar en grans complexos industrials i tenia una forta presència de capital estranger. (3) (2)

El desenvolupament industrial va comportar canvis socials. Van aparèixer noves classes mitjanes i obreres urbanes. Encara que la població rural va continuar sent la predominant, en les noves classes mitjanes van aparèixer faccions d'oposició al règim tsarista que van postular canvis polítics. (1)

1.2. L'oposició al tsarisme

Malgrat la prohibició de formar partits polítics, al si d'una reduïda classe intel·lectual es va organitzar una oposició al tsarisme que reclamava llibertats polítiques i canvis socials i econòmics profunds ► (Doc. 5).

El 1870 van sorgir els populistes (narodniks), que pretenien crear una consciència revolucionària en la pagesia i demanaven la implantació d'un socialisme agrari basat en la col·lectivització de la terra. Van fundar l'organització Terra i Llibertat, per difondre la seva propaganda i fer actes terroristes.

Autocràcia

DOC. 2. L'AUTOCRÍTICA TSARISTA

Benvolgut germà. Crec més oportú aquest tractament, ja que m'adreço més aviat a l'home-germà que al tsar. Un terç de Rússia es troba en estat de prevenció, és a dir, fora de la llei. L'exèrcit de policia uniformats i secrets augmenta sense parar. Les presons, els llocs de desterrament i els presidis són plens, a més de centenars de delinqüents comuns, de presos polítics, als quals ara també s'afegeixen els obrers. La censura ha arribat a tanta absurditat en les prohibicions com mai no havia arribat en els pitjors temps [...].

I com a resultat de tota aquesta intensa i despietada tasca de govern, la població agrícola [...] es va empobrint d'any en any fins al punt que la fam s'ha convertit en un fenomen normal [...].

L'autocrítica és una forma de govern caduca que pot correspondre a les exigències d'un poble situat en algun racó de l'Àsia Central, apartat del món sencer; però no a les exigències del poble rus, que cada vegada s'il·lustra més...

LLEÓ TOLSTOI, Carta al tsar Nicolau II, 1902

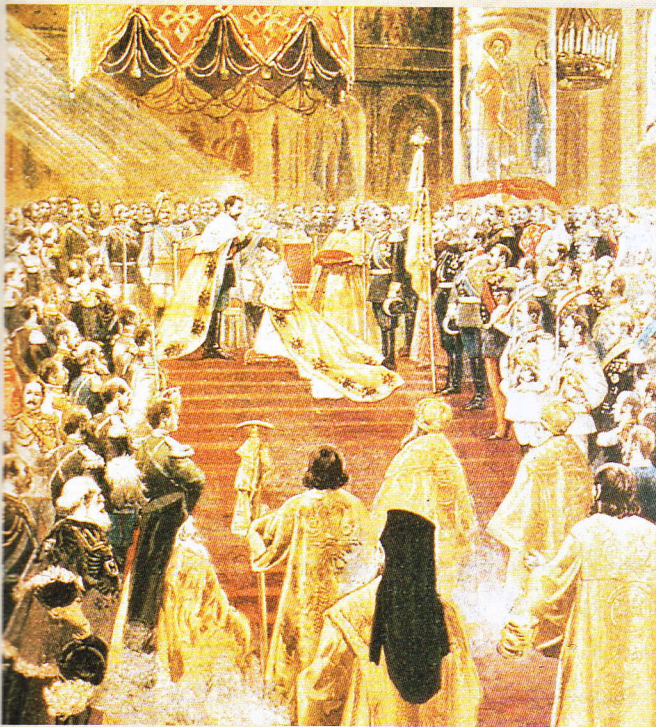
► Quines són les principals crítiques al sistema polític i social de Rússia?

policia secreta

Repressió

Fam

Proletariats

DOC. 3. LA CORONACIÓ DE L'ÚLTIM TSAR DE RÚSSIA, NICOLAU II, A LA CATEDRAL ORTODOXA USPENSKI DE MOSCOU.

► Descriu l'escena d'aquest quadre de la coronació de Nicolau II i identifica a quins sectors socials pertanyen els personatges. Què simbolitza aquesta cerimònia de la coronació?

DOC. 4. CAMPEROLS RUSSOS AL COMENÇAMENT DEL SEGLE XX.

Els camperols, l'any 1900, representaven el 80 % de la població de Rússia.

► Descriu aquesta escena: com eren les condicions de la pagesia russa en aquesta època?

El populisme va fracassar i es va fracturar: els anarquistes van formar una organització terrorista anomenada La Voluntat del Poble, que va aconseguir assassinar el tsar Alexandre II el 1881; mentre que un altre sector es va orientar cap a la creació d'un partit socialista revolucionari.

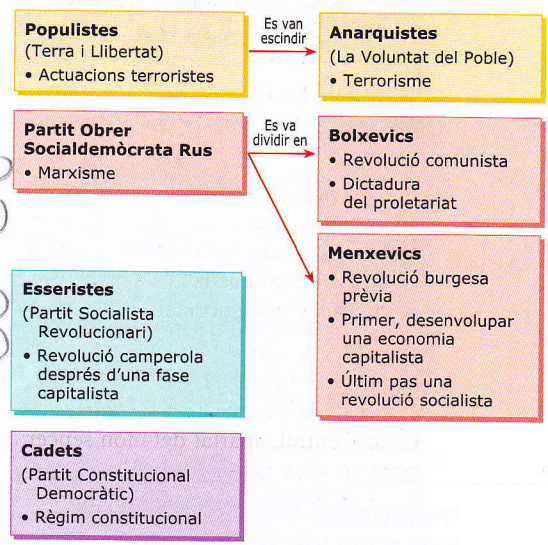
El 1898 es va fundar en un congrés clandestí que va tenir lloc a Minsk el **Partit Obrer Socialdemòcrata Rus (POSDR)**, inspirat en els principis revolucionaris marxistes. Aviat hi va destacar la figura de Vladímir Iliitx Uliànov, més conegut pel pseudònim de **Lenin**. El 1903 es va produir la ruptura al seu si entre els menxevics i els bolxevics.

- Els **menxevics** ('minoritaris' en rus) defensaven que Rússia havia de passar per una revolució burgesa i havia de desenvolupar una economia capitalista abans de començar la revolució socialista. Van concebre el partit com una organització de masses oberta a militants i a simpatitzants.
- Els **bolxevics** ('majoritaris' en rus) tenien com a objectiu enderrocar el tsarisme i establir una «dictadura democràtica revolucionària provisional del proletariat i de la pagesia». Concebien el partit com una organització ferriament disciplinada, els militants de la qual havien d'acatar el programa i lliurar-se del tot a la revolució.

El 1905 es va constituir el **Partit Socialista Revolucionari (SR o esserita)**, hereu dels populistes, per la qual cosa va mantenir les tesis del socialisme agrari i la revolució camperola i no burgesa; però creien que abans era necessària una fase de desenvolupament del capitalisme.

Cap al 1905 es va constituir el **Partit Constitucional Democràtic o cadets**. Pretenia transformar el règim absolut tsarista en un altre de constitucional, en el qual es respectessin els drets individuals.

partit	Data	Grup Social	Orde	Ideologia
populistes	1870	pagesia		Socialista
POSDR-Bolxevics	1898	pagesia i obrers	Lenin	Revolucionària Socialista
partit Socialista Revolucionari	1905	pagesia		Socialista Democràtic
Cadets	1905	pagesia		Constitucional

DOC. 5. OPOSICIÓ AL TSARISME.

► Què defensaven els principals partits de l'oposició?

DOC. 6. CARICATURA DE RASPUTIN.

Personatge d'origen obscur, que, gràcies a la fama que tenia com a remeier, va aconseguir guanyar-se la confiança de la família reial russa el 1905, perquè va assegurar que era capaç de pal·liar els sofriments del príncep hereu Alexis, que era hemofílic. Des del 1907 va exercir una gran influència en les decisions polítiques del tsar Nicolau II a través de la seva esposa, Alexandra, que hi creia cegament. El 1916 Rasputin va ser assassinat en un complot encapçalat pel príncep Iussupov.

► Què simbolitza aquesta imatge de Rasputin i la família del tsar?

1.3. La revolució del 1905

La situació econòmica i l'agitació social i política de Rússia en els primers anys del segle XX van convulsar el règim dels tsars. El descontentament de la pagesia russa, empobrida i defraudada per la reforma agrària, es va materialitzar en aldarulls i atemptats. Les condicions de vida dels obrers, concentrats a Sant Petersburg, Moscou i altres illots industrials, es van deteriorar. A més, les derrotes russes el 1905 en la guerra entre Rússia i el Japó van provocar el descrèdit del tsar.

El descontentament dels obrers es va expressar en una sèrie de vagues a Sant Petersburg. Però el gener del 1905 una manifestació pacífica d'obriers davant el Palau d'Hivern* va acabar tràgicament. Els manifestants volien presentar al tsar un conjunt de reivindicacions en què reclamaven que es posés fi als abusos, que es reconeguessin els drets i les llibertats i que s'establissin les bases per a una democràcia representativa. La guàrdia del tsar va fer foc contra ells i va causar centenars de morts i ferits; per això aquest dia és conegut com el **Diumenge Sagnant**.

► (Docs. 7 i 8).

La duresa de la repressió va provocar la condemna internacional i va ser el detonant perquè es produís un moviment revolucionari a Rússia. L'agitació social i política es va generalitzar en una onada de vagues, aixecaments i motins.

- Els camperols van exigir el final dels abusos dels terratinents.
- Els obrers van organitzar comitès de vaga i van formar espontàniament els primers consells obrers o soviets*. El més actiu va ser el soviets de Sant Petersburg, presidit per Lev Davidovitx **Trotski**.
- A més, els partits polítics clandestins van començar una oposició activa contra la guerra i van coincidir en el seu objectiu d'enderrocar el règim autocràtic tsarista.
- El descontentament també va aflorar al si de l'exèrcit; el fet més destacat va ser el **motí del cuirassat Potiomkin**, la tripulació del qual es va rebel·lar quan tornava des de l'Extrem Orient.

Finalment, el tsar va anunciar en el manifest d'octubre un conjunt de mesures de caràcter liberal:

- Es concedien un conjunt de llibertats civils (llibertat de consciència, d'expressió, de reunió, d'associació).
- Es creava un **règim representatiu**, amb un Parlament, la Duma, elegit per ampli sufragi i amb poders legislatius.

Aquest manifest va calmar l'oposició liberal i va permetre a Nicolau II reprimir la revolta i arrestar els dirigents del soviets de Sant Petersburg i del soviets de Moscou.

1.4. El fracàs de les reformes

La revolució del 1905 va crear grans expectatives de reformes profundes. Els liberals aspiraven a establir un règim polític democràtic; els camperols confiaven que la Duma portaria a terme una autèntica reforma agrària, i els obrers esperaven millorar les condicions de vida i de treball.

Però les reformes van ser molt limitades i el poder absolut del tsar va disminuir poc. La Duma tenia un poder legislatiu molt limitat, ja que el tsar es va atribuir el dret de vetar qualsevol llei. El Parlament va passar per quatre etapes fins que va desaparèixer el 1917.

*Palau d'Hivern: Residència dels tsars a Sant Petersburg durant els mesos freds.

*Soviets: Paraula russa que significa 'assemblea'. Els soviets estaven formats per treballadors d'una localitat i es van convertir en els organismes clau de la revolució.

DOC. 7. DEMANDA DELS OBRERS DE SANT PETERSBURG AL TSAR NICOLAU II

Senyor! Nosaltres, treballadors de Sant Petersburg, les nostres dones, els nostres fills i els nostres pares vells i sense recursos, venim, oh Tsar!, per sol·licitar-te justícia i comprensió. [...]

Oh Tsar!, som més de 300.000 éssers humans, però ho som només per l'aparença, perquè en la realitat no tenim cap dret humà. [...] Rússia és molt extensa i les seves necessitats són massa nombroses perquè pugui ser dirigida per un govern compost solament per buròcrates. És del tot necessari que el poble hi participi, perquè només ell sap quines són les seves necessitats. [...] Permet, doncs, que s'elegeixi una Assemblea Constituent sobre la base del sufragi universal. [...]

21 de gener de 1905

DOC. 8. EL DIUMENGE SAGNANT, DETONANT DE LA REVOLUCIÓ DEL 1905.

► Què denuncien i què demanen els obrers?

► Descriu aquesta escena i valora la importància d'aquest esdeveniment.

- La **primera Duma** (maig-juliol del 1906) només va durar 73 dies. Els diputats camperols, que no pertanyien a cap partit, i els *cadets*, que eren la majoria, van exigir un autèntic règim parlamentari i el lliurament de la terra dels terratinents a la pagesia. La resposta del tsar va ser ordenar la dissolució de la Duma.
- La **segona Duma** va durar fins al juny del 1907. Va resultar ser una assemblea encara més radical, i el tsar va optar, també, per dissoldre-la. A més, es va modificar el sistema electoral perquè l'oligarquia obtingués més representació.
- La **tercera Duma** (1907-1912) tenia majoria conservadora i va poder complir tota la legislatura.
- La **quarta Duma** va durar fins al 1917. També va ser conservadora, però es va mostrar crítica amb la política tsarista en la Primera Guerra Mundial.

A més, totes les expectatives obertes amb la revolució del 1905 es van frustrar davant l'actitud cada vegada més autoritària del tsar.

Va fracassar la reforma agrària començada el 1906 pel ministre reformista conservador Stolpin, que va pretendre crear una classe de camperols acomodats, els *kulaks*, que constituïen una base social addicta al règim. Però la reforma no va afectar les propietats de la noblesa i de l'Església, de manera que, poc abans de la revolució del 1917, la meitat de les terres cultivables pertanyien al tsar i a uns 30.000 propietaris nobles i eclesiàstics.

A més, aviat va retornar la repressió política. Entre el 1906 i el 1910 van ser condemnades per delictes polítics un total de 37.735 persones.

A tot això cal afegir-hi les crisis contínues dels governs del tsar i l'escandalosa influència política de les **camarilles palatines** i de **Rasputin**, l'«home sant», favorit de Nicolau II, cosa que va accentuar encara més la seva impopularitat ► (Doc. 6).

La situació del país va empitjorar de sobte amb l'esclat de la **Primera Guerra Mundial** el 1914, en què Rússia, aliada de França i el Regne Unit, es va enfrontar als imperis centrals.

Temes per estudiar

- 1 **Defineix:** menxevics, bolxevics, esserites, *cadets*, kulak, Duma.
- 2 **Compara** la política que defensava cadascun dels partits d'oposició al tsarisme.
- 3 **Analitza** quins eren els motius del malestar social a Rússia al començament del segle XX.
- 4 **Explica** per què es va produir la ruptura al si del Partit Obrer Socialdemòcrata Rus.
- 5 **Justifica** l'afirmació que Rússia era un dels països més endarrerits d'Europa.
- 6 **Valora** els motius pels quals es van frustrar les reformes obertes per la revolució del 1905.

2 La revolució de febrer del 1917

DOC. 9. L'EXÈRCIT CARREGA CONTRA ELS VAGUISTES A SANT PETERSBURG EL FEBRER DEL 1917.

► Què va passar el 27 de febrer de 1917?

Una vegada més, la guerra va ser el detonant de la revolució. Les **derrotes militars de Rússia** a la Primera Guerra Mundial en les campanyes successives del 1914, el 1915 i el 1916 i les elevades pèrdues humanes i territorials (Polònia, Lituània i una part de Bielorússia van caure en poder dels alemanys) van generar grans dificultats econòmiques i un profund malestar social. La desmoralització i les desercions en l'exèrcit rus van arribar al punt àlgid el 1917.

2.1. La revolució de febrer i la caiguda del tsarisme

El 23 de febrer de 1917 (març, segons el calendari occidental) l'esclat d'una vaga a la fàbrica d'armaments Putilov va ser l'inici d'una **revolució espontània a Petrograd** (nom nou de Sant Petersburg des del 1914). L'endemà la ciutat va quedar paralitzada per la **vaga general**.

Les vagues i les manifestacions contra la guerra i les pèssimes condicions de vida es van succeir i es van estendre a altres ciutats com Moscou. El 26 de febrer hi va haver una repressió violenta i sagnant de l'exèrcit ► (Doc. 9), però l'endemà les tropes de la guarnició de Petrograd, enviades a reprimir les manifestacions, es van unir als vaguistes.

Els revolucionaris –menxevics, socialistes revolucionaris i bolxevics– van reorganitzar el **soviet de Petrograd**. Al principi, van considerar la possibilitat de conquistar el poder, tot i que després van decidir que s'havien de limitar a **exigir reformes democràtiques i el final de la guerra**.

La dissolució de la quarta Duma pel tsar també va empènyer els liberals (*cadets*) a oposar-se al tsar, que es va quedar pràcticament sense suports. El 2 de març **Nicolau II va abdicar** i a l'endemà es va formar un **govern provisional** ► (Doc. 10), presidit pel príncep Lvov, la majoria de membres del qual procedien del partit dels cadets. També hi va participar **Karenski**, un socialista revolucionari, com a ministre de justícia.

2.2. De març a octubre: el govern provisional

Entre març i octubre a Rússia hi va haver **dos poders paral·lels: el del govern provisional i el dels soviets**, particularment el de Petrograd (dominat pels menxevics i els socialistes revolucionaris). Només els bolxevics s'oposaven a qualsevol col·laboració amb el govern provisional.

El govern provisional va adoptar una **sèrie de reformes**:

- Va declarar una amnistia.
- Va reconèixer les llibertats civils i va dissoldre la policia tsarista (*okhrana*).
- Va prometre lliurar les terres dels terratinents als camperols.
- Va començar a preparar l'elecció per sufragi universal d'una Assemblea Constituent com a pas previ a una república parlamentària.
- Va reconèixer el dret a la independència de Finlàndia i Polònia.

Tanmateix, el govern provisional va mantenir els seus compromisos en la guerra i va posposar les reformes bàsiques, com ara l'agrària, fins al final del conflicte. El govern, dèbil, mancat d'un aparell policial, amb un exèrcit en què els soldats qüestionaven l'autoritat dels oficials i aclaparats pels problemes de la guerra, va passar per **successives crisis**.

El manteniment de Rússia en la guerra el va enfrontar amb els menxevics, els socialistes revolucionaris i els bolxevics, partidaris d'una pau immediata.

DOC. 10. PRIMERA DECLARACIÓ DEL GOVERN PROVISIONAL

Ciudadans de l'Estat rus:

S'ha produït un gran esdeveniment. L'antic règim ha estat enderrocat gràcies al poderós impuls del poble rus (Ha nascut una Rússia lliure i nova [...]).

Paral·lelament a les mesures que es prenguin per defensar el país de l'enemic, el govern considerarà com un deure essencial permetre que s'expressi la voluntat popular pel que concerneix a l'elecció d'un règim polític, i convocarà l'Assemblea Constituent en el termini més breu possible sobre la base del sufragi universal directe, igual i secret [...].

6 de març de 1917

► El govern provisional era partidari d'abandonar la guerra?

DOC. 11. LES TESIS D'ABRIL

1. La nostra actitud envers la guerra [...] no admet cap concessió per petita que sigui [...].
2. La peculiaritat del moment actual a Rússia és el pas de la primera etapa de la revolució [...] a la segona etapa, que ha de posar el poder en mans del proletariat i dels sectors pobres de la pagesia [...].
3. No donar cap suport al govern provisional.
4. Reconèixer que en la majoria dels soviets de diputats obrers el nostre partit està en minoria [...]. Explicar a la massa que els soviets de diputats obrers són l'única forma possible de govern revolucionari.
5. No a una república parlamentària [...] sinó a una república dels soviets de diputats obrers [...].
6. Confiscació de totes les terres dels terratinents. Nacionalització de les terres del país [...].
7. Fusió immediata de tots els bancs del país en un banc nacional únic, sotmès al control dels soviets [...].

Lenin, 3 d'abril de 1917

- ▶ Quines fases considera Lenin que ha de travessar la revolució?
- ▶ Quines mesures econòmiques propugna per guanyar-se el suport dels soviets?

DOC. 12. ADOCTRINAMENT BOLXEVIC EN UN SOVIET CAMPEROL.

- ▶ Què eren els soviets?
- ▶ Quin paper havien de tenir en el procés revolucionari segons Lenin?

La crisi amb els bolxevics

En aquesta situació es va produir la **crisi d'abril**, quan Lenin va exposar en les anomenades Tesis d'abril la línia política del seu partit ▶ (Doc. 11), el més radical dels revolucionaris. Plantejava la ruptura amb el govern provisional i amb els que considerava que eren els seus «col·laboracionistes» (menxevics i socialistes revolucionaris) i la necessitat de passar de la revolució burgesa a la revolució socialista. El poder havia de recaure en els soviets ▶ (Doc. 12).

Per fer front a la crisi, els menxevics i els socialistes revolucionaris van formar un govern de coalició juntament amb els cadets. Es va constituir al maig i Kerenski va ocupar el ministeri de la guerra.

El juliol del 1917, després de fracassar una nova ofensiva russa al front, es va accentuar l'oposició dels bolxevics a la guerra. Van organitzar una manifestació armada per aconseguir el poder. El govern provisional va ordenar a les tropes lleials que dissolguessin la manifestació i el Partit Bolxevic va ser declarat il·legal. Lenin va aconseguir fugir a Finlàndia mentre que Trotski va ser empresonat. Arran d'aquest intent, el príncep Lvov va dimetir a favor de Kerenski, que va formar un nou govern de coalició.

El cop d'estat de Kornilov

A l'agost, el general Kornilov, comandant en cap de l'exèrcit, es va rebel·lar i va marxar sobre Petrograd amb l'objectiu d'implantar una dictadura militar. Kerenski no va tenir cap altra opció que demanar ajuda als bolxevics i al soviets de Petrograd. Els bolxevics, els menxevics i els socialistes revolucionaris es van enfrontar amb Kornilov i van convèncer els soldats perquè abandonessin els seus oficials i se sumessin a la revolució.

НЕТ ДО
ВОЙНА И МИР

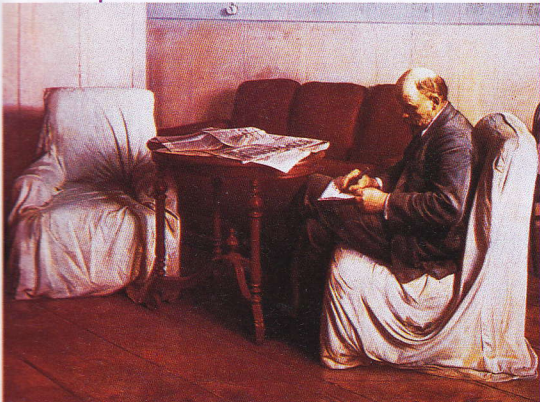
Temes per estudiar

- 7 **Defineix:** amnistia, govern provisional, crisi d'abril.
- 8 **Compara** les actituds dels partits i les organitzacions socials després de la caiguda del règim tsarista.
- 9 **Explica** les causes profundes de la revolució del 1917. Per què la Primera Guerra Mundial va accelerar-ne el procés?
- 10 **Analitza** per què els bolxevics es van oposar al govern provisional.

3 La revolució d'octubre i el naixement de l'URSS

VLADÍMIR ILITX ULIÀNOV, LENIN
(1870-1924)

Va néixer a Simbirsk en una família humil. El 1891 va acabar la carrera de dret a la Universitat de Sant Petersburg. Cap al 1894 va començar a fer servir, com era usual en altres revolucionaris russos, un pseudònim: *Lenin*.

1895: Va crear un grup d'agitació, la Unió per a la Lluita per l'Emancipació de la Classe Obrera.

1900: Deportat a Sibèria, va aconseguir escapar-se a Suïssa, on va fundar el diari *Iskra* (L'Espurnà).

1903: Va participar en el II Congrés del Partit Obrer Socialdemòcrata Rus, en què es va produir la divisió entre els bolxevics i els menxevics.

1914: Quan va esclatar la Primera Guerra Mundial, Lenin, des de l'exili, es va oposar a la intervenció de Rússia en el conflicte.

1917: Arran de l'esclat de la revolució de febrer va aconseguir tornar a Rússia. Al juliol va haver de fugir una altra vegada a Finlàndia després d'un intent d'aixecament armat dels bolxevics contra el govern provisional.

Al principi de l'octubre va tornar novament a Petrograd. El 25 d'octubre va ser designat, pel II Congrés dels Soviets de tot Rússia, president del Consell de Comissaris del Poble (govern), i es va convertir en el cap del nou estat.

1919: Va impulsar la fundació de la III Internacional o Internacional Comunista (Komintern).

1922: Va promoure la creació de l'URSS.

1924: Va morir després de diversos atacs d'apoplexia.

L'intent de cop d'estat del general Kornilov va reforçar la posició dels bolxevics, que des d'aleshores es van llançar a l'assalt del poder.

3.1. La conquesta del poder pels bolxevics

Entre setembre i octubre els bolxevics es van convertir en l'alternativa més popular al govern provisional. El soviets de Petrograd, presidit per Trotski des de setembre, el de Moscou i altres soviets urbans del nord, del centre i del sud-est van fer costat als bolxevics.

Les condicions de vida a Rússia van empitjorar notablement a causa del desproveïment i el caos administratiu. A les ciutats els comitès de fàbriques van aconseguir el control de moltes empreses. Els camperols van exigir el lliurament de les terres. Els soldats van reclamar la democratització del comandament i el final de la guerra.

Lenin va aprofitar el caos per prendre el poder immediatament. El 9 d'octubre va tornar clandestinament a Petrograd des de l'exili i el dia 10, en una reunió secreta del comitè central del Partit Bolxevic, va convèncer els seus companys que adoptessin, per majoria, el **principi de la insurrecció armada**.

A instàncies de Trotski es va ajornar l'aixecament a Petrograd perquè coincidis amb l'obertura del II Congrés dels Soviets de tot Rússia, el 25 d'octubre. No volien que semblés un cop d'estat, sinó una transferència de «tot el poder als soviets».

La revolució d'octubre

Trotski, president del soviets de Petrograd, va coordinar les operacions del Comitè Militar Revolucionari, acabat de crear, i va preparar la presa del poder.

La nit del 24 al 25 d'octubre, les tropes lleials als bolxevics i la Guàrdia Roja van ocupar els bancs, les centrals telefòniques i les estacions de ferrocarril. El dia 25 van envoltar el Palau d'Hivern, seu del govern provisional i hi van enviar el creuer *Aurora*, que va apuntar els canons cap al palau. Les tropes bolxevics van detenir els membres del govern, excepte Kerenski que va aconseguir fugir ► (Doc. 13).

Paral·lelament, es va reunir el II Congrés dels Soviets de tot Rússia. Els menxevics i els socialistes revolucionaris van protestar davant del que van considerar un cop d'estat dels bolxevics i van abandonar la sala, cosa que va possibilitar que la delegació del Partit Bolxevic tingués una clara majoria. Lenin i Trotski van formar un **nou govern**, al qual es va donar el nom de **Consell de Comissaris del Poble**. El govern era presidit per Lenin.

3.2. La creació de l'estat soviètic

El Congrés dels Soviets també va adoptar una sèrie de mesures decisives per **constituir un estat socialista soviètic**. El 26 d'octubre Lenin va firmar dos decrets d'una gran importància ► (Doc. 14):

- **El decret sobre la pau**, pel qual es va convidar els governs en guerra a una pau justa i democràtica, sense annexions ni indemnitzacions. L'abandonament de la guerra era una de les principals demandes populars.

DOC. 13. ASSALT DEL PALAU D'HIVERN DE PETROGRAD.

► Descriu aquesta imatge. Valora la importància del fet que s'hi representa.

1. Tser que va eliminar la sembrada el 1961 i va morir víctima d'un atentat anarquista.
2. Tser que ve ser el penúltim creador de l'Okhrena i fundador del Transibària.
3. Últim tser, immobilitat, repeller del l'any següent va rebre la medalla contra el Japó, i la de la I G.M.
4. Dirigent del PSDR, i del sector bolxevic creador de la l'any d'abril, primer president del soviet rus, el va cedir a les mans dels manifestants.
5. Penche Rus, unió se va excusat p'el·lènia de l'hor a través de la terra, i se era odiat per la majoria dels soviets.
6. Líder rus rus company de Lenin, va ser el director de l'edició de l'obra de Lenin, del 1905 de la rev del 1917 de l'exercit rus i líder d'un concert.
7. Anarquistes i socialistes que va practicar en la reforma i va tornar la l'obra.
8. Líder Kadet i noble, president dels soviet de treballadors del març del 1917.
9. Líder dels revolucionaris, ministre el 1912 i primer primer ministre del 1917 de l'últim govern demòcrata. Va escriure quasi el procés del líder d'Octubre.
10. Cap de la fracció i militar Kerenski que l'agost del 1917 va fer de nou el primer ministre.
11. Dikha de successor de Lenin, de general del PCUS, n'era el líder de l'NKVD, va mentar la NEP i la va eliminar de l'NKVD. Va fer nombrosos purges i va crear la I.G.N. amb els seus propis punts de vista.
12. Trotski que feia el treball, per desplaçar Trotski, però també s'hi va oposar i exiliat per Stalin.
13. General de l'exercit rus, executat per Stalin en la guerra civil.

- El decret sobre la terra, pel qual es va anunciar l'expropiació de les terres dels grans terratinents, de la corona i de l'Església, i el seu lliurament als soviets de camperols.

Amb aquests decrets, els bolxevics aconseguïen posar a favor seu els soldats i els camperols, i amb això s'asseguraven la permanència en el poder. Immediatament van posar en marxa **altres mesures per reforçar el control polític i consolidar el suport popular**:

- Es va concedir el control de les fàbriques i les mines als soviets obrers.
- Es va establir la jornada laboral de vuit hores.
- Es va declarar el dret a l'autodeterminació de les nacionalitats.
- Es va prometre la convocatòria de l'Assemblea Constituent, que s'havia d'encarregar d'elaborar una constitució.

Lenin estava decidit a esclafar qualsevol mena d'oposició. Per poder-ho fer va promulgar un **decret sobre la premsa** que l'autoritzava a clausurar qualsevol diari que publicués opinions contràries al II Congrés dels Soviets. Des del desembre del 1917, la **polícia política o Txeca**, acabada de crear, es va encarregar de controlar i eliminar tots els opositors (liberals, menxevics, socialistes revolucionaris i anarquistes).

Per aconseguir una pau immediata i per separat amb els imperis centrals, el novembre del 1917 es va acordar un armistici i l'inici de negociacions, que van culminar amb la firma d'un **tractat de pau a Brest-Litovsk, el març del 1918**. Els alemanys van imposar les seves condicions a Rússia. Polònia i les tres repúbliques bàltiques (Estònia, Letònia i Lituània) van quedar sota el control alemany, i Geòrgia, Ucraïna i Finlàndia van accedir a la independència.

Malgrat les reticències de Lenin, el novembre del 1917 es van celebrar eleccions, més o menys democràtiques, a l'**Assemblea Constituent**, però els resultats no van ser favorables als bolxevics. L'Assemblea només va fer una sessió i va ser **dissolta**. El III Congrés dels Soviets es va autoproclamar hereu de l'Assemblea i va aprovar la constitució de la República Soviètica Federal Socialista Russa. La constitució definia el nou estat com una dictadura del proletariat, sota el control d'un partit únic, el **Partit Comunista de Rússia**.

DOC. 14. ELS DECRETS D'OCTUBRE

1. [...] pau immediata [...].

El govern obrer i camperol instituit per la revolució del 24-25 d'octubre, recolzant-se en els soviets de diputats, obrers, soldats i camperols, proposa a tots els pobles en guerra i als seus governs entaular immediatament converses amb vista a una pau democràtica equitativa. [...] immediata sense annexions ni indemnitzacions [...].

2. Decret sobre la terra.

- a) La gran propietat sobre el sòl es declara immediatament abolida sense cap indemnització.
- b) Les finques dels terratinents, igual que totes les terres de la corona, els convents, l'Església, amb tot el seu bestiar i els arreus, i els seus edificis i totes les dependències, passen a dependre dels comitès agraris comarcals i dels soviets [...].

3. La formació del govern.

El Congrés dels Soviets de diputats obrers, soldats i camperols de tot Rússia decideix, mentre es reuneix l'Assemblea Constituent, formar un govern provisional obrer i camperol que portarà el nom de Consell de Comissaris del Poble [...].

El Congrés dels Soviets de tot Rússia, 25-26 d'octubre de 1917

► Quines mesures va prendre el Congrés dels Soviets? Què creus que pretenia aconseguir?

DOC. 15. DE LA PAU DE BREST-LITOVSK A LA GUERRA CIVIL (1918-1922).

► Quin és el fet principal que mostra el mapa? Llegeix els símbols i explica breument les causes i el desenvolupament d'aquest conflicte.

- Límits de Rússia el 1914
- Límit de l'ocupació alemanya
- Límit de l'URSS el 1922
- Territoris perduts en la pau de Brest-Litovsk
- Territoris secessionistes en la guerra civil
- Territoris sota control soviètic el 1918
- Unitats soviètiques 1918-estiu 1919
- Unitats soviètiques tardor 1919
- Unitats soviètiques 1921-1922
- Exèrcit Blanc
- Intervencions estrangeres
- Transsiberià

3.3. La guerra civil

La decisió de Lenin de dissoldre l'Assemblea Constituent acabada d'escollir i l'evidència que el que pretenien els bolxevics era instaurar un règim totalitari van despertar una oposició creixent. Els altres grups polítics no van acceptar el domini bolxevic. Però l'oposició més important al règim soviètic la van constituir els anomenats **blancs**, tropes organitzades per antics oficials tsaristes, que van protagonitzar la resistència armada i van provocar l'esclat de la guerra civil el 1918.

Els blancs van tenir el **suport exterior** del Regne Unit, França, els Estats Units i el Japó, que van aportar capitals, tropes i armament. Pretenien enderrocar el règim bolxevic per evitar el contagi revolucionari a Europa.

La guerra va afavorir la creació d'un veritable exèrcit capaç d'assegurar el nou règim: l'**Exèrcit Roig**. Trotski va ser l'encarregat d'organitzar-lo. Va optar per fer un exèrcit convencional, subjecte a la disciplina militar, i hi va incorporar oficials tsaristes controlats per comissaris polítics comunistes.

Fins al 1919 la major part del país va estar en mans dels exèrcits blancs. Però els va faltar el suport de la població i van ser incapaços de formar un front comú amb els partits antibolxevics.

A partir del 1920 l'Exèrcit Roig va frenar les ofensives dels blancs. El 1921, va llançar una ofensiva victoriosa que va posar fi a la guerra civil el 1922. En aquells moments gairebé havia reconquerit les antigues fronteres de l'Imperi rus ► (Doc. 15).

El comunisme de guerra

Durant la guerra civil, es va instaurar una política econòmica anomenada **comunisme de guerra**. L'estat va passar a controlar l'economia russa, amb dos objectius: tenir recursos suficients per guanyar la guerra civil i accelerar la «construcció del socialisme», amb la supressió de la propietat privada.

Es va nacionalitzar la indústria, es va militaritzar la producció, es va suprimir el diner i es va prohibir el lliure intercanvi de béns. Tot això, a més, combinat amb una duríssima repressió, la requisita forçosa de les collites, el control dels sindicats i la supressió del dret de vaga.

DOC. 16. NICOLAU II I LA SEVA FAMÍLIA.

La nit del 17 de juliol de 1918 els bolxevics van decidir executar el tsar Nicolau II i tota la seva família, per evitar que fossin alliberats pels blancs.

► Recordes altres vegades en l'edat contemporània en què s'executés una família reial?

Carles I (1649) - Regne Unit
Luis XVI (1793) - França

El comunisme de guerra va ser un fracàs total en l'ordre econòmic. Malgrat el triomf bolxevic en la guerra civil, la desastrosa situació econòmica va provocar la **fam del 1921**, en què van morir dos milions de persones. Aquesta situació va donar lloc a un gran descontentament popular que es va traduir en una sèrie de vagues i rebel·lions. Va destacar la **insurrecció dels mariners de la base naval de Kronstadt**, que des del 1917 havien estat a l'avantguarda de la revolució.

3.4. La NEP i el naixement de l'URSS

Per tot això, Lenin va decidir fer un tomb en la política.

La Nova Política Econòmica (NEP)

En el X Congrés del Partit Comunista (març del 1921) Lenin va anunciar la Nova Política Econòmica (NEP), que va durar fins al 1928.

La NEP era una solució transitòria a la crisi, consistent a **retornar parcialment a una economia de mercat**. Es va admetre la propietat privada al camp, a les petites indústries i als comerços. Es va restablir l'economia monetària i es va encunyar un nou ruble. L'estat, però, va mantenir el control sobre la banca, la indústria pesant i el comerç exterior.

Els resultats van ser, en principi, positius. L'expansió de l'agricultura va frenar la fam i es va suprimir el racionament. El 1927 la producció agrària i industrial es va recuperar i va arribar als nivells del 1914 ► (Doc. 18). Però la NEP va donar lloc a l'aparició d'una pagesia pròspera, els kulaks, i a l'enriquiment de comerciants i empresaris.

L'ofensiva política: la creació de la Unió Soviètica

La NEP no va aturar la implantació de la dictadura de partit únic. Entre el 1921 i el 1922 es van endurir les polítiques:

- Es van prohibir els corrents interns en el Partit Comunista ► (Doc. 17).
- Les revoltes van ser esclafades per l'exèrcit.
- Es va exercir una repressió violenta contra tota oposició política.
- Els drets civils van ser retallats i els intel·lectuals crítics van ser empresonats. L'Església ortodoxa també va ser perseguida.

El 1922 es va crear la **Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (URSS)** o Unió Soviètica, a la qual es van federar en peu de teòrica igualtat les repúbliques d'Ucraïna, Bielorússia, Azerbaidjan i Geòrgia.

El 1924 es va dotar el nou estat d'una constitució. Però en realitat era el Partit Comunista el que exercia tot el poder ► (Doc. 19). L'exèrcit i la temuda policia política eren els garants de la dictadura comunista.

DOC. 17. EL PARTIT COMUNISTA ENFRONT DE LA CRISI DEL 1921.

1. El Congrés crida l'atenció de tots els membres del partit sobre la unitat del partit [...].

6. Per les raons apuntades, el Congrés declara dissolts i ordena dissoldre immediatament tots els grups, sense excepció, que s'hagin format sobre la base d'una plataforma o una altra (és a saber: «oposició obrera»¹, «centralisme democràtic»², etc.). L'incompliment d'aquest acord del Congrés comportarà l'expulsió immediata del partit.

Projecte inicial de resolució del X Congrés del Partit Comunista de Rússia sobre la unitat del partit, 3 de març de 1921

¹ Grup que va reclamar més democratització interna del partit.

² Grup contrari a l'autoritarisme dels òrgans dirigents del partit: el politburó i la secretaria general.

► Resumeix la idea principal del text.

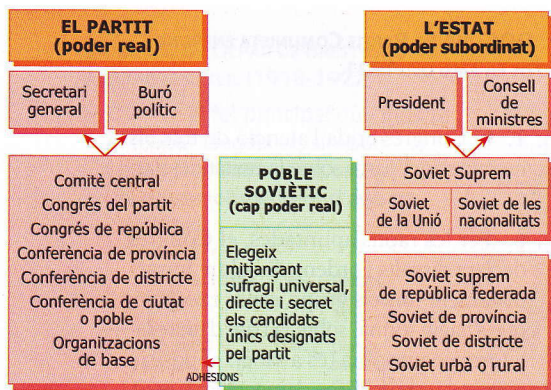
↑
Lenin (comunista de guerra)

DOC. 18. DE LA CRISI ECONÒMICA DEL 1921 A LA NEP.

Font: A. Nove, *Historia econòmica de la Unió Soviètica*, 1973

- Quina va ser la causa de l'enfonsament dràstic de la producció agrària i industrial el 1921?
- Quan es va establir la Nova Política Econòmica? Valora com va incidir la NEP en l'economia soviètica.

	1913	1921	1924	1926
Producció industrial (milions de rubles)	10.251	1.410	4.660	11.083
Carbó (milions de tones)	29,0	8,9	16,1	27,6
Electricitat (milions de quilowatts hora)	1.945	520	1.562	3.508
Lingot de ferro (milers de tones)	4.216	116	755	2.441
Acer (milers de tones)	4.231	183	1.140	3.141
Superfície sembrada (milions d'hectàrees)	150	90,3	98,1	110,3
Collita de cereals (milers de tones)	80,1	37,6	51,4	76,8

DOC. 19. L'ADMINISTRACIÓ SOVIÈTICA.

DOC. 20. EL TESTAMENT POLÍTIC DE LENIN

Crec que el factor fonamental en la qüestió de l'estabilitat el constitueixen membres del comitè central com ara Stalin i Trotski. Les relacions que hi ha entre ells són, segons el meu parer, les que en bona part podrien causar aquesta divisió, i per evitar-la crec que hauriem d'augmentar fins a 50 o 100 els membres del comitè central. El camarada Stalin, en convertir-se en secretari general, ha concentrat a les seves mans un poder immens, i jo no estic segur que sàpiga utilitzar sempre aquest poder amb la cautela necessària. [...]

Stalin és massa rude, i aquest defecte, que es pot tolerar en les nostres relacions com a comunistes, és inacceptable en un secretari general. Per tant, proposo als camarades que tractin de trobar la manera de treure Stalin d'aquest càrrec i de substituir-lo per una altra persona que sigui superior a Stalin en tots els aspectes, és a dir, més pacient, més lleial, més cortès, més atent als camarades, menys capritxós, etc.

LENIN, Carta al Congrés

► Què va aconsellar Lenin en aquesta carta?

***Burocratització:** Augment excessiu de les funcions de l'administració estatal i del cos de funcionaris.

***Politburó o buró polític:** Oficina política del Comitè Central. Òrgan de direcció i autoritat màxima del Partit Comunista de l'URSS.

3.5. L'impacte internacional de la revolució: la creació del Komintern

Lenin estava convençut que el govern bolxevic no podria sobreviure si es quedava aïllat. Per això era essencial aconseguir el triomf d'una revolució proletària mundial. En aquell moment això semblava possible, perquè quan es va acabar la Primera Guerra Mundial (1918) hi havia un clima revolucionari. A Alemanya i Hongria, entre el 1919 i el 1921, es van arribar a produir dues revolucions inspirades en el model dels soviets, que van acabar fracassant. (Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht)

Els bolxevics van promoure la formació d'una nova Internacional que trenqués amb els partits socialistes socialdemòcrates europeus, que havien col·laborat amb els seus respectius governs i els havien sostingut durant la Primera Guerra Mundial. La Tercera Internacional, coneguda també com a Internacional Comunista o Komintern, es va fundar a Moscou el 1919 amb l'absència dels representants de les grans organitzacions socialistes de l'Europa occidental. La seu es va establir a Moscou. Des del començament va ser, d'acord amb els principis leninistes, una organització ferriament centralitzada i disciplinada encarregada de promoure la revolució a tots els països.

En el congrés del 1920, Lenin va donar a conèixer les rigoroses 21 condicions que havien d'acatar obligatòriament els partits que es volguessin adherir a la III Internacional. Amb això pretenia que els diferents partits comunistes del món estiguessin subordinats a les directrius de Moscou. Des d'aquest moment, el moviment obrer socialista mundial es va dividir en partits socialistes, de tendència reformista o socialdemòcrata, i en partits comunistes. A partir del 1920 i el 1921 es van fundar partits comunistes dins d'Europa i també a fora.

En realitat, el Komintern sempre va ser un instrument al servei de la política exterior de l'URSS que tenia per finalitat afavorir l'expansió del model del comunisme soviètic a la resta del món.

3.6. La mort de Lenin i l'inici de la lluita pel poder

Des del 1922 Lenin estava molt malalt. En els dos anys següents la malaltia que patia es va agreujar i van començar les disputes entre els principals dirigents bolxevics per aconseguir el poder de la Unió Soviètica. En aquesta lluita van rivalitzar, sobretot, dos líders molt destacats del partit: Trotski i Stalin.

- **Trotski** havia demostrat la seva capacitat política en l'organització de la revolució d'octubre, en la construcció de l'Exèrcit Roig i en el comissariat per a la guerra. Però no va aconseguir el ple suport de Lenin i dins el partit sempre se'l va considerar un nouvingut.
- **Stalin** havia estat promogut pel mateix Lenin al càrrec de secretari general del partit el 1922. Per tant, era la persona que controlava tot l'entrellat del partit en aquell moment clau. A més, va tenir el suport d'altres dirigents bolxevics importants —Kamenev, Zinoviev i Bukharin— en el seu propòsit d'aïllar Trotski.

Lenin, poc abans de morir, va dictar una carta, coneguda com el seu testament polític, en la qual expressava la seva preocupació per l'immens poder acumulat per Stalin i en què proposava que se'l substituís per una altra persona «més tolerant». Però el gener del 1924 Lenin va morir, i aquest document no es va donar a conèixer als principals membres del politburó* o comitè central del partit fins al mes de maig ► (Doc. 20).

3.7. El triomf de Stalin

Les disputes entre Trotski i Stalin enfrontaven dues concepcions de la política i l'economia.

La lluita política

Trotski i l'anomenada oposició esquerrana, formada per quaranta-sis prestigiosos dirigents bolxevics, van denunciar que el secretari general Stalin concentrava un poder excessiu a les seves mans. Van llançar un atac des del politburó en què criticaven la manera en què Stalin designava els alts càrrecs del partit i els errors en la política econòmica. I van reclamar els canvis següents:

- La instauració d'una autèntica democràcia obrera.
- El restabliment de la llibertat d'expressió.
- L'aplicació del principi d'elecció dels càrrecs i no de designació dels més submisos. Era un intent de posar fi a la burocratització* que s'anava produint a l'URSS.

El resultat d'aquestes demandes va ser el contrari. El Partit Comunista va respondre, una vegada més, amb la condemna de qualsevol corrent intern i confirmant Stalin en la totpoderosa secretaria.

La lluita econòmica i la seva plasmació internacional

Les diferències també es van fer evidents en la política econòmica i en la política internacional. L'oposició esquerrana, i sobretot Trotski, era partidària d'accelerar la construcció d'una societat socialista. Per aconseguir-ho, els seus partidaris van proposar abandonar la NEP, augmentar el grau de planificació estatal de l'economia, impulsar la industrialització i estendre la revolució a Europa.

Stalin, Zinoviev, Kamenev i Bukharin, que representaven l'anomenada dreta del partit, van acusar Trotski de voler destruir la NEP de Lenin. Immediatament va quedar encunyat el terme *trotskisme* com una desviació dels principis marxistes-leninistes de la revolució.

Com a resposta, Stalin va elaborar una alternativa davant les crítiques de l'esquerra. Apostava per mantenir la NEP i va defensar la política del **socialisme en un sol país**, és a dir, l'URSS havia de construir una societat socialista sense que calgués esperar el triomf de la revolució socialista mundial. Aquesta doctrina, que afirmava que no estava en contradicció amb el leninisme, va triomfar en el si del partit i va consolidar la posició de Stalin a la secretaria general.

L'obtenció del poder absolut

Des del seu càrrec a la secretaria general, Stalin va aconseguir posar fi a tota l'oposició de dins del partit. El 1925 Trotski va ser destituït del càrrec de comissari del poble per a la guerra. En aquest moment Zinoviev i Kamenev, preocupats per la concentració del poder en mans de Stalin, van decidir passar a l'oposició. Però el comandament de Stalin a la cúpula del partit era molt sòlid i la seva doctrina era ferma.

El 1927 el comitè central va expulsar Trotski, Kamenev i Zinoviev del partit, i també tots els que eren considerats esquerrans. Trotski es va negar a retractar-se de les seves opinions i va ser desterrat a Alma-Ata, al Kazakhstan, i el 1929 va ser expulsat de l'URSS. El 1940 va ser assassinat per agents de Stalin enviats a Mèxic, on s'havia refugiat.

IOSSIF VISSARIÓNOVITX DJUGAIXVILI,
STALIN (1879-1953)

Va néixer a Gori (Geòrgia) en una família camperola. Va ingressar al seminari ortodox de Tbilisi i va estudiar teologia, però en va ser expulsat per les seves idees revolucionàries. Va adoptar el pseudònim de Stalin ('home de ferro').

1899: Va entrar al Partit Obrer Socialdemòcrata Rus.

1902: Va ser detingut i deportat a Sibèria, d'on es va escapar el 1903.

1903: Va donar suport a la facció bolxevic.

1912: Lenin el va nomenar membre del comitè central del Partit Bolxevic.

1917: Va tornar a Sant Petersburg, va participar en la revolució d'octubre i Lenin el va nomenar comissari del poble per a les nacionalitats.

1922: Es va convertir en el secretari general del Partit Comunista.

1929: Es va consolidar en el poder després d'eliminar tots els rivals.

1953: Va morir a Moscou.

Temes per estudiar

11 Defineix: Exèrcit Roig, Komintern, trotskisme, dictadura del proletariat, comitè central, politburó.

12 Compara els programes polítics de Trotski i Stalin.

13 Explica:

- Per què el 1921 va ser essencial en la construcció de l'estat soviètic?
- Per què Stalin va aconseguir finalment el poder?

14 Analitza quines circumstàncies expliquen l'abandonament del comunisme de guerra i l'adopció de la NEP.

DOC. 21. KAMENEV PROCLAMA LA SEVA CULPABILITAT

KAMENEV: Kamenev: El complot terrorista va ser organitzat i dirigit per mi, per Zinoviev i per Trotski [...]. El que ens va conduir fins aquí era un odi sense límits contra la direcció del partit i del país.

El fiscal ajuda Kamenev [...]:

VYCHINSKI: Els únics motius que el van moure a actuar van ser la baixesa i la set de poder personal?

K.: Sí, la set de poder del nostre grup.

V.: No li sembla que això no té res a veure amb els ideals socials?

K.: Hi ha la mateixa similitud que entre la revolució i la contrarevolució.

V.: Està a favor de la contrarevolució?

K.: Sí.

Recollit per P. BROUÉ a *Los procesos de Moscú*, 1964

► De què es van considerar culpables Kamenev i Zinoviev?

► Creus que el judici va ser just?

DOC. 22. CARTELL DE PROPAGANDA D'UN KOLKHOZ. El cartell exalta la mecanització del camp i l'augment de la producció gràcies al pla quinquennal, i també lloa la felicitat dels camperols.

► La imatge que proporciona el cartell correspon a la realitat?

► Quin és l'objectiu del cartell?

4 L'URSS sota la dictadura de Stalin

Cap al 1929, Stalin havia eliminat tots els possibles competidors pel poder. Primer es va desempallegar de Trotski, Zinoviev i Kamenev, i després de Bukharin, director del diari oficial soviètic *Pravda*, i l'única persona que podia fer-li ombra en el politburó en aquell moment. D'aquesta manera, el secretari general va aconseguir el domini absolut del Partit Comunista i, a través d'això, de l'estat soviètic, imposant una dictadura totalitària basada en un terror i una coacció sense precedents.

4.1. La dictadura estalinista

La dictadura de Stalin es va caracteritzar per:

- El culte a la personalitat del líder, que era considerat infal·lible i que tenia poder absolut.
- La repressió i l'eliminació de qualsevol dissidència. Stalin va posar fi a qualsevol oposició en el si del PCUS (Partit Comunista de la Unió Soviètica) i va col·locar en la direcció del partit les persones que va considerar que li eren fidels i, així i tot, les va tenir sota una vigilància fèrria.
- El 1936 es va adoptar una constitució que de fet legalitzava la dictadura. L'URSS va quedar integrada per onze repúbliques i vint regions autònomes. Encara que en teoria reconeixia el sufragi universal als homes i dones majors de 18 anys, només els membres del Partit Comunista podien ser candidats i mai no es van fer unes eleccions lliures.
- Progressivament els càrrecs del Partit Comunista van anar formant una burocràcia privilegiada, la *nomenklatura*, que gaudia d'un nivell de vida i un poder molt superiors als de la resta de la població.

El terror

El més notori de la política estalinista va ser la pràctica del terror per aconseguir la submissió de la societat. El 1934 Stalin va crear una nova policia política, l'NKVD (Comitè del Poble per a Assumptes Interns), que va ser l'instrument executor de la repressió.

- La política del terror es va aplicar per mitjà dels programes de *purgues*, que van arribar al PCUS, a l'exèrcit i al conjunt de la societat. El punt més àlgid de les purgues va tenir lloc entre el 1936 i el 1939 amb els processos de Moscou. Es van eliminar sense cap contemplació els opositors d'esquerra i de dreta. Fins i tot els antics rivals de Stalin, que gairebé ja no tenien poder en el partit, com Kamenev, Zinoviev, Bukharin i altres membres de la vella guàrdia bolxevic, van ser condemnats a mort i executats. A l'exèrcit el cas més destacat va ser l'execució de l'heroi de la guerra civil, el mariscal Tukhatxevski. Segons les xifres oficials, entre el 1937 i el 1938 van ser executades unes 700.000 persones ► (Doc. 21).

- Però no tan sols els diversos aparells de poder van patir la repressió: es calcula que uns vuit milions de persones van ser enviades als camps de treballs forçats, coneguts com a *gulag*, amb unes condicions de vida atroces. Molts van morir allà.

A partir del 1939 la violència de les purgues va disminuir, encara que la repressió va continuar durant tot el període de govern de Stalin. El sistema del terror va generar una dinàmica de delació i por en el si de la societat soviètica. Milions de persones van patir la persecució policial per falses denúncies, molt sovint provocades per rivalitats personals.

DOC. 23. EL CREIXEMENT ECONÒMIC DE L'URSS (1913-1940).

Font: R. GIRAULT i M. FERRO, *De la Rússia a l'URSS*, 1983

- ▶ Quins sectors econòmics van experimentar més creixement?
- ▶ Per què l'agricultura i les indústries de béns de consum van créixer tan poc?

	1913	1928	1932	1940
Població total (milions)	170,9	150,5	163,0	170,6
Agricultura: Superfície cultivada (milions d'hectàrees)		113	130	150
Cereals (milions de quintars)	687	733	689	779
Indústria: Carbó (milions de tones)	35,9	36,4	64,9	165,9
Petroli (milions de tones)	9,2	11,6	21,4	31,1
Acer (en milions de tones)	4,6	4,3	5,9	18,3
Teixits de cotó (milers de milions de m ²)		2,6	2,6	3,9
Teixits de llana (milers de milions de m ²)		0,08	0,08	0,11
Camions (unitats)		700	23.700	145.000
Comerç: Exportacions (en milions de rubles)	1.520	621	451	240
Saldo de la balança comercial	+146	-120	-101	-5

4x5
x33
x208

4.2. L'estatalització de l'economia

En el pla econòmic, a partir del 1928 Stalin, paradoxalment, va abandonar el seu suport a la NEP i es va decantar per la solució dels seus antics opositors: el reforçament de la **planificació** i el **control de l'economia per part de l'estat**. Per finançar el desenvolupament industrial l'estat tenia a disposició els excedents del sector agrari, dels quals es va apropiat per la força.

La col·lectivització de l'agricultura

Entre el 1929 i el 1933 es va produir un altre dels grans drames de la història soviètica: la col·lectivització. El govern va ordenar posar fi a la propietat privada al camp i forçar els camperols a integrar-se en granges col·lectives (**kolkhozos***) o en granges de l'estat (**sovkhozos***).

La desmoralització i la mala organització van provocar que moltes granges resultessin ineficaces. El 1932 es va produir una altra gran **fam** amb milions de víctimes. El règim va culpar els camperols propietaris, els kulaks, que va acusar de sabotejar la col·lectivització, i va desencadenar una brutal repressió contra ells. Entre cinc i deu milions de kulaks van ser deportats o assassinats.

El balanç de la col·lectivització va ser negatiu. Només a partir del 1934 l'agricultura es va començar a recuperar, però la seva supeditació a la indústria va ser un dels punts debils constants de l'economia soviètica.

Els plans quinquennals

La política industrial de Stalin tenia dos objectius bàsics: crear **una indústria pesant potent** capaç de sobrepassar la dels països capitalistes més avançats i aconseguir la independència econòmica, tecnològica i militar.

Per aconseguir aquestes metes la política econòmica es va basar en la planificació per part de l'estat. El govern dissenyava els **plans quinquennals** amb uns objectius que s'havien de complir en cinc anys.

- El primer pla quinquennal (1929-1933) va destinar tots els recursos a la indústria pesant.
- El segon pla quinquennal (1934-1938) es va centrar en el reforçament de la indústria d'armaments, i es va duplicar per deu la despesa militar.
- El tercer pla quinquennal va ser interromput el juny del 1941 per la Segona Guerra Mundial.

El resultat va ser un espectacular desenvolupament de la indústria pesant i militar. Però a costa del nivell de vida de la població, ja que les indústries de béns de consum gairebé no van avançar ▶ (Doc. 23).

***Gulag:** Sistema de camps de presoners de l'URSS, situats especialment a Sibèria.

***Kolkhoz:** Granja col·lectiva en què la propietat de la terra pertanyia a l'estat. La maquinària, els edificis d'emmagatzemament i la producció eren propietat del kolkhoz.

autonomia
heredatari
propietat

***Purgues:** Campanyes d'emprisonament i assassinat d'opositors polítics.

***Sovkhoz:** Granja de gran extensió, propietat de l'estat i administrada per empleats estatals.

menys
interès

Temes per estudiar

- 15 **Defineix:** NKVD, purga, nomenklatura, pla quinquennal.
- 16 **Compara** la política agrària de la NEP amb la que va establir Stalin.
- 17 **Explica** les conseqüències de la col·lectivització forçada de l'agricultura.
- 18 **Analitza** els objectius dels plans quinquennals i els seus resultats.
- 19 **Justifica** per què el règim de Stalin s'ha considerat un dels totalitarismes més rígids i brutals de la història.

PRÀCTIQUES

Repàs de la unitat

20 Llegeix atentament la síntesi i completa-la amb els punts que consideris que hi falten.

ELS ORÍGENS DE LA UNIÓ SOVIÈTICA

Antecedents

Autocràcia tsarista

- Absolutisme del tsar.
- Repressió política.
- Endarreriment econòmic.
- Misèria de la pagesia.
- Oposició política al règim en augment.

Revolució del 1905

- **Causes:**
  - Derrotes militars a la guerra amb el Japó.
  - Vagues i protestes obreres i camperoles.
- **Conseqüències:**
  - Concessió de llibertats civils.
  - Creació d'un Parlament i d'un projecte de democratització.

Etapa parlamentària

- Fracàs de les reformes.
- Retorn a l'autoritarisme.
- Influència política de les camarilles.
- Derrotes a la Primera Guerra Mundial.

Revolució del 1917

Revolució del 1917

- **Causes:**
  - Vagues i protestes obreres i camperoles.
  - Malestar entre els soldats.
  - Dissolució del Parlament.
  - Unió de l'oposició política.
- **Conseqüències:**
  - Abdicació del tsar.

Govern provisional

- **Característiques:**
  - Unitat de tota l'oposició tret dels bolxevics.
  - Reformes polítiques i socials.
  - Rússia manté la seva participació en la guerra.
- **Crisis succeïda**
  - Aixecament armat bolxevic i il·legalització d'aquest partit.
  - Cop d'estat de Kornilov.

Revolució d'octubre

- Els bolxevics frenen el cop de Kornilov.
- Radicalització política i exigència d'abandonar la guerra.
- Aixecament armat dels soviets dirigits pels bolxevics.

Etapa de Lenin i naixement de l'URSS (1917-1929)

Primer govern (1917)

- Rússia abandona la Primera Guerra Mundial.
- Reforma agrària radical.
- Constitució d'una república federal.
- Dictadura de partit únic: el Partit Comunista.

Guerra civil (1918-1921)

- Forta oposició política a la dictadura bolxevic.
- Aixecament armat dels exèrcits blancs.
- Intervenció internacional contra la revolució.
- Comunisme de guerra.
- Victòria de l'Exèrcit Roig.

Govern de Lenin entre el 1921 i el 1924

- **Nova Política Econòmica (NEP):**
  - Propietat privada en el camp i el petit comerç.
  - Economia monetària.
  - Comerç local.
- **Creació de la Unió Soviètica:**
  - Centralisme polític.
  - Dictadura comunista.
  - Eliminació de les llibertats civils.

Etapa de Stalin (1929-1953)

Lluita pel poder (1923-1929)

- Lluita entre Stalin i Trotski pel poder.
- Stalin es consolida a la secretaria del partit.
- Trotski i els seus partidaris són expulsats i perseguits.

Política interior

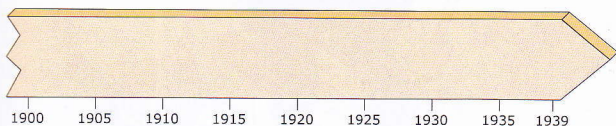
- Socialisme en un sol país.
- Règim totalitari.
- Eliminació de la dissidència: purgues al PCUS i a l'exèrcit.
- Terror social: l'amenaça del gulag.
- Formació d'una burocràcia privilegiada: la *nomenklatura*.

Política econòmica

- **Col·lectivització agrària:**
  - Eliminació brutal de la propietat privada.
  - Sistema de kolkhozes i sovkhozes.
- **Plans quinquennals:**
  - Foment de la indústria pesant i armamentística.
  - Abandonament de la indústria de béns de consum.

Treball amb documents

- 21 Indica a l'eix cronològic les etapes per les quals va passar Rússia i situar-hi els principals esdeveniments.

- 22 Llegeix el text i respon les preguntes.

DOC. 24

Stalin va decidir el 1928 la liquidació del kulak com a classe i la col·lectivització dels camperols pobres i de nivell mitjà. Els kulaks es van resistir i es va entaular una lluita ferotge. Durant l'hivern de 1929-1930, la sisena part del món va patir una veritable guerra civil. Centenars de milers de famílies van ser desposseïdes dels seus béns i desterrades al nord. Als pobles, els que s'hi quedaven s'adherien en massa als kolkhozos, però abans sacrificaven els animals en lloc de cedir-los a les granges col·lectives. [...] no s'inscrivien als kolkhozos per voluntat pròpia, sinó [...] forçats per una intensíssima pressió econòmica i administrativa.

Allà on es produïa alguna vacil·lació, s'hi enviava la tropa, juntament amb agitadors. Hi va haver centenars de petites revoltes, molt més greus al Caucas i a Sibèria.

Més del 60 % de les famílies camperoles actualment estan agrupades en kolkhozos; a les regions més productives no queden, per dir-ho així, explotacions individuals. Aquests kolkhozos majoritàriament són *artels*, és a dir, associacions solament dels mitjans de producció: la terra, les eines, els animals de càrrega i de tir i la mà d'obra són posats en comú, i cada família conserva la casa i el clos que tenia.

G. LUCIANI, *Six ans à Moscou*, 1937

- A quin esdeveniment fa referència el text?
- Qui eren els kulaks?
- Què els va passar?
- Posa un títol a aquest text.

- 23 Analitza el quadre següent.

	1913	1921	1928	1932	1940
Població	170,9	150,5	163,0	170,6	
Producció industrial (milions de tones)	10.351	2.004	18.300	43.300	
Collita de cereals (milions de tones)	80,1	37,6	73,3	69,9	95,5
Electricitat (milions de quilowatts hora)	1.945	520	505	1.340	4.800

DOC. 25. INDICADORS ECONÒMICS SOVIÈTICS.

- Quines etapes comprèn el quadre?
- Analitza l'evolució de les diferents dades i explica l'evolució demogràfica i econòmica del país en cada etapa.

- 24 Analitza i compara aquestes dues fotografies.

DOC. 26. LENIN ARENGA LES TROPES EL 5 DE MAIG DE 1920.

A la fotografia original (a dalt), Trotski acompanya Lenin al costat de l'estrada. Stalin va ordenar que es retoqués la fotografia perquè Trotski en desaparegués (a baix).

- Descriu aquestes fotografies i identifica els personatges que hi ha a l'escena. Quin fet mostren les dues fotografies?
- Quines eren les tropes que arengava Lenin?
- Explica per què a la segona fotografia es va esborrar la imatge de Trotski.
- Què li va passar a Trotski quan Stalin va aconseguir el poder absolut de l'URSS?

PRÀCTIQUES

Tècniques d'història

Analitzar cartells de propaganda política

Els cartells de propaganda tenen una gran càrrega simbòlica, i des del començament del segle XX s'han fet servir molt sovint. Un cartell de propaganda pretén informar, però amb la intenció de predisposar el lector a favor o en contra d'una idea, d'un personatge, d'una institució o d'un moviment polític, social o cultural.

Durant la Revolució Russa, els bolxevics van crear una autèntica escola de cartells propagandístics amb l'objectiu de justificar el nou règim comunista i propagar-lo a la resta del món. En l'època estalinista, els cartells de propaganda política es van utilitzar amb una gran profusió per lloar la figura del líder i exaltar-ne els èxits, molt sovint falsejant de manera grollera la realitat.

DOC. 27. «EL CAMARADA LENIN NETEJA EL MÓN D'ESCOMBRARIES». Cartell de propaganda bolxevic, del 1919.

25 Identificació de les imatges.

- A quin país es van imprimir aquests cartells?
- A quin any o a quina època correspon cadascun?

26 Naturalesa i context de les imatges.

- Com classificaries aquests cartells: informació social o cultural, propaganda institucional, publicitat o propaganda política?
- Quin és el tema principal de l'un i l'altre cartell?

27 Descripció i anàlisi de les imatges.

- Document 27.
  - a) Quins personatges es veuen al cartell? Quin és el principal?
  - b) Quina escena representa? Quina idea pretén transmetre'ns?
  - c) A quin moment històric correspon? Com es reflecteix el moment històric a la imatge?
- Document 28.
  - a) Quins són els personatges que hi ha al segon cartell?
  - b) Quina idea es pretén transmetre amb la composició del cartell?
  - c) A quin moment històric correspon?
  - d) Creus que el cartell reflecteix de manera realista la personalitat i la política del seu protagonista? Justifica l'opinió.

28 Conclusions.

- Valora la significació simbòlica dels dos cartells.
- Justifica quina és la intencionalitat de cadascun.

DOC. 28. CARTELL DE PROPAGANDA SOVIÈTICA DE L'ÈPOCA DE STALIN.

Els símbols del vell règim comunista: permanència i mistificació

Partint d'una notícia actual referent al debat sobre els símbols i les efemèrides que recorden el passat històric de Rússia, a continuació analitzarem la pervivència i el paper del comunisme en la Rússia actual.

DOC. 29

Els comunistes russos van posar en marxa una campanya per salvar la mòmia de Lenin i el mausoleu on reposa des del 1924, a la Plaça Roja de Moscou, i evitar que el pare de la revolució bolxevic acabi sota una terra que podria enterrar-ne no tan sols les restes, sinó també el record.

La mòmia de Lenin reposa en un mausoleu sota la Plaça Roja.

El Partit Comunista rus va començar a recollir firmes perquè el cos de Lenin pugui continuar present al mausoleu on descansa des que va morir i no sigui enterrat, tal com una part de la classe política del país demana des de fa uns quants mesos. [...]

«La campanya es farà a tot Rússia i durarà fins que s'aconsegueixi calmar la polseguera que ha aixecat aquest tema», va puntuar Evgueni Dorovin, secretari del comitè del partit a la ciutat de Moscou.

El debat sobre si Vladímir Iliix Uliànov, més conegut com a *Lenin*, ha de ser enterrat o no és un tema recurrent a Rússia des de la caiguda de la Unió Soviètica.

A la meitat de la dècada del 1990, els liberals –molt més influents que actualment– volien enterrar el pare de la revolució bolxevic, la mòmia del qual rep anualment la visita de milers de turistes, tant russos com estrangers.

El qui aleshores era el president rus, Borís Ieltsin, recordava sovint que Lenin «volia ser enterrat al costat de la seva mare a Sant Petersburg».

Ieltsin, però, mai no es va atrevir a portar a la pràctica el desig de Lenin perquè tenia por que això provoqués un moviment de revolta popular, ja que per a una majoria de russos Vladímir Iliix continua sent un mite.

Moscou, 12 de novembre de 2005 (FRANCE PRESS)

DOC. 30. COMUNISTES RUSSOS CELEBRANT L'ANY 2000 EL 83 ANIVERSARI DE LA REVOLUCIÓ BOLXEVIC D'OCTUBRE DEL 1917.

Aquest va ser l'últim any en què es va celebrar l'aniversari, ja que el govern de Rússia va decidir modificar aquesta festa, que actualment s'anomena Dia de la Concòrdia i la Reconciliació. El Partit Comunista de Rússia va mobilitzar uns 100.000 simpatitzants per recordar la revolució i qualificar el règim polític de Rússia d'«antipopular» i acusar-lo de «robar a la gent treballadora les seves últimes conquestes socials».

Preguntes

- 29 A quin debat fa referència la notícia de premsa?
- 30 Quin és el personatge objecte d'aquest debat? Per què en aquest article se'l considera «el pare de la revolució bolxevic»?
- 31 Identifica quins grups de la Rússia actual intervenen en aquest debat i exposa els arguments que esgrimeixen alguns a favor i altres en contra de l'exposició del cadàver.
- 32 Expressa la teva opinió sobre aquesta qüestió.
- 33 Quin aniversari se celebra a la fotografia? Per què en aquesta manifestació s'acusa el govern de Rússia de ser antipopular i de «robar a la gent treballadora les seves últimes conquestes socials»?
- 34 Quins són els trets principals del sistema polític de Rússia avui dia? Esbrina quins són els programes i els dirigents dels principals partits polítics de la Duma russa.

Informació sobre el tema

Libres

- ROBERT SERVICE, *Rússia, experimento con un pueblo. Desde 1991 a la actualidad*, 2005
- CARLOS TAIBO, *La explosión soviética*, 2000
- LLIBERT FERRI, *Memòria del fred. Cròniques d'una transició*, 2006

Enllaços

- <http://WWW.encyclopedia.cat/cgi/bin/cercaGEC3.exe?APP=CERCAPAR&PAG=0001&PAR=re%FAssia>.
- www.artehistoria.com/historia/contextos/3283.htm
- http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_Rusia
- www.portalplanetasedna.com.ar/caida_comunismo.htm
- http://es.wikipedia.org/wiki/Gobierno_y_politica_de_Rusia